नं० ६३८-घ

प्राकृतप्रकाशवृत्तिः प्राकृतरत्नसंच

(व्याकरणम्)

नं० ५३८-घ

पत्राणि २२

पत्राणि २१ (संपूर्णम्)

नं० ६३८-घ

(मनोरमा) प्राकृतप्रकाशवृत्तिः (व्याकरणम्)

प्राकृतरहस्यं च

पत्राणि २१ (संपूर्णम्)

प्राकृतवृत्तिः ५२१

प्रा॰
प्र॰
१

ॐ नमः सरस्वत्यै ॐ जयति मदमुदितमधुकरमधुररणिताकलनकूणितापांगः करविगलितगंडकं
डूविनोदसुखितो गणाधिपतिः वररुचिविरचितप्राकृतलक्षणमखिलस्य मार्गेण बुद्ध्वा चकार वृ
त्तिं संक्षिप्तां भामहः स्पष्टां आदेरतः अधिकारोयं यदित ऊर्ध्वमनुक्रमिष्यामः आदेरतःस्था।
नेत इत्येवं वेदितव्यं आदेरित्येतत्पादपरिच्छेदसमाप्तेः अत इति च आअकारविधानात् आस।
मृद्ध्यादिषु वा समृद्धि इत्येवमादिषु आदेरकारस्याकारो वा भवति समिद्धी सामिद्धी पअडं पा
अडं अहिजाई आहिजाई मणंसिणी माणंसिणी पडिवआ पाडिवआ सरिच्छं सारिच्छं पडि
सिद्धी पाडिसिद्धी पसुत्तं पासुत्तं पसिद्धी पासिद्धी अस्सो आस्सो समृद्धि प्रकट अभिजाति म।
नस्विनी प्रतिपत् सदृक्ष प्रतिसिद्धि प्रसुप्त प्रसिद्धि अश्व इत्याकृतिगणोयं इदीषत्पक्वस्व
प्नवेतसव्यजनमृदंगांगारेषु ईषदादिष्वेषु आदेरतः स्थाने इकारादेशो भवति वेति निवृत्तं।
ईसि पिक्कं सिविणो वेडसो विअणो मइंगो इंगालो लोपोऽरण्ये अरण्यशब्दस्यादेरतो लोपो भ
वति रण्णं एच्छय्यादिषु शय्या इत्येवमादिषु शब्देषु आदेरतः स्थाने एकारादेशो भवति से
ज्जा सुंदेरं उक्केरो तेरहो अच्छेरं पेरंतं वल्ली शय्या सौंद उत्कर त्रयोदश आश्चर्य पर्यंत वल्ली

शय्याऽवदरे देन बदरशब्दे दकारेण सहादेरत ॥ इवलि बोरं मयूरमयूखयोर्य्वा वा मयूरमऊ
खइत्येतयोर्य शब्देन सहादेरत ओत्वं वा भवति मोरो मऊरो मोहो वा मऊहो। चतुर्थीचतुर्द
श्योस्तुना चतुर्थीचतुर्दश्योस्तुना सहादेरत ओत्वं भवति वा चोत्थी चउत्थी चोद्दही चउद्दही
अदातो यथादिषु वा। अत इति निवृत्तं यथा इत्येवमादिषु आतःस्थाने अकारादेशो वा भवति ज
ह जहा तह तहा पत्थरो पत्थारो पअअं पाअअं तलवेण्टअं तालवेण्टअं इकालिअं उकालिअं चम
रं चामरं पहरो पहारो चडु चाडु दवग्गी दावग्गी खइअं खाइअं संठविअं संठाविअं हलि
अं हालिअं यथा तथा प्रस्तार प्राकृत तालवृन्त उत्खात चामर प्रहार चाटु दावाग्नि खादित संस्था
पित हालिक इत्यादिषु इत एत् पिण्डसमेषु इत्येवमादिषु इकारस्य एकारो भवति वा पिण्डं पेण्डं णिद्दा णेद्दा सि
न्दूरं सेन्दूरं धम्मिल्लं धम्मेल्लं विण्हू वेण्हू पिट्ठं पेट्ठं पिण्ड निद्रा सिन्दूर धम्मिल्ल विष्णु पिष्ट समग्र
हणे संयोगपरस्योपलक्षणार्थं अत् पथिहरिद्रापृथिवीषु पथ्यादिषु शब्देषु इकारस्याकारो
भवति पहो हलद्दा पुहई इत्येतेः पदादेः पदादेरितिशब्दस्य तकारस्य इकारस्य अकारा
देशो भवति इअ जम्पिआवसाणे इअ विअसंतीन चिरं पदादेरिति वचनादिह न भवति पिअ

प्रा॰
प्र॰
१

ति उदिक्षुवृश्चिकयोः इक्षुवृश्चिक इत्येतयोः इतः उत्वं भवति उच्छू विंचुओ ओच्च द्विधाकृञः ।
कृञः प्रयोगे द्विधाशब्दस्य ओकारो भवति चकारादुत्वं च द्विधाकृतं दोहा इअं दुहा इअं ओकाव
ले उम्मूहले अत् मुकुटादिषु मुकुट एवमादिषु आदेरुतः स्थाने अकारो भवति मउडं मउलं व
अंगरुई जहिट्ठिलो सोमल्लं अवरि मुकुटमुकुलगुरुगुर्वीयुधिष्ठिरसौकुमार्यउपरि इत्युक्त
योः उरुयाह्वयोरेहस्वस्य उकारस्य इकारो भवति पुरिसो न हत्तोम धूके मधूकशब्दे ऊकारस्य उका
रो भवति महुअं अइं दुकूले वालिभिहितं दुकूलशब्दे ऊकारस्य अकारो भवति तत्संनियोगेन च
लकारस्य द्वित्वं दुअल्लं दुऊलं पमूपरे नपुकशब्दे ऊकारस्य एकारो भवति णेउरो ऋतेतन् अदेदृ
कारस्य अकारो भवति तणं घणं म अंकं अवड्डो वसहो णेणं चणं मत्तनृतनहत्तवृषभशब्दहृष्टादिषु
ऋ इत्यादिशब्दे ऋष्यादिषु ऋकारस्य इकारो भवति इसी विसी गिद्धी मिठी दिट्ठी सिंगारो मि
अंको भिंगारो हिअं किसी अ अं विइन्हो विहिअंकिसरा किसा विञ्चु डासि आलो किई कीती कि
सोकिया ऋषिवृषिघृषिकृषिकृषिहृषि अंमारम्गोक हे गभं भंगारहृदयादिषु घासि हेरि नरुकराके
सारकिकसवाल कृति द्वेति कृषिकृषा इहतादिषु कतनइत्यवमादिषु अदेदृत उकारोभ

भवति उदृत्वादिषु मुणालो मुहूइ वंदावणं पाउसो पहुमी विञ्चुउं संवुदं णिव्वुडो निव्वुदेतो परपुडो माउओ जामा

उ जाउआ इत्यमणाल पृथ्वी वृंदावन प्रावृट् प्रवृत्ति निवृत्त संवृत निवृत्ति परभृत मातृक जा

मातृका इति: वर्णांतरे युक्तस्यादेः ऋकारस्य रिकारो भवति यादिसो तारिसो सरिसो केरिसो

रुक्खेवनेरुवा वृत्तशाद्ववकारेणसह ऋकारस्य रुकारोवाभवति रुकावोवच्छोवावाक्खिनविभा।

वाचित्तानाक्रुत्वपत्तेनभवति वित्वपत्तेनित्यमेवभवति लृकलृप्त इति: कृमयाहूतिकारस्य इ

लि रित्ययमादेशोभवति किलिन्नेलिन्नंतदेवमादेशोनारिविधानात्याकृतेऋकारल्कारोभव

त: यत्न इहेदनादेवरयो: वेदनादेवरयोरादेरेकारस्य इकारोभवति विअणा दिअरो वा ग्रह

णान्नहत्व:क्वचित् वेअणादे अरो येतेयत् ऐतदैकारस्य एकारोभवति सेलसेत्र शैलशैल यरा

वणाकेलासोतेलोक्कं दैत्यादिषु इ दैत्यादिषु एकारस्य अइ इत्ययमादेशोभवति दइच्चो वइतो भइर

वो सइरं वइरं वयदेसोव इदेही कइअवो वइसाहो वइसिओ वइसंपायणो दैत्यवैर भैरव स्वैर वै

रवैदेश वैदेह कैतव वैशाख वैशिक वैशंपायन इत्येवमादय: दैवेवा दैवशब्दे एकारस्य अइ

मादेशोभवति वा दइवं देव्वं ग्रतादेशपते गौरादिवा द्वित्वे इत्येतस्य वे शैलवशब्दे एकारस्य

प्रा॰
प्र॰
१
3

इकारो भवति सिंधवं ईद्धैर्ये धैर्यशब्दे ऐकारस्य ईकारो भवति धीरं ओतोद्वा प्रकोष्ठे कस्य वा प्र
कोष्ठशब्दे ओकारस्य अकारो भवति तत्संनियोगे च ककारस्य वकारः पवट्ठो ओत ओत ओकारस्य
द्वेकारो भवति कोमुई जोव्वणं कोक्खेओ कोसी पौरादिषु अउः पौर इत्येवमादिषु औकारस्य अ
उ इत्ययमादेशो भवति पउरो कउरवो पउरिसं कौशाली विकल्पः कोसलो कउसलो पौरवको
रव पौरुष कौशल आकृतिगणोयं अच्च गौरवे गौरवशब्दे औकारस्य अकारो भवति चकारा
त् अउत्वं च गारवं गउरवं उत्सौन्दर्यादिषु सौन्दर्य इत्येवमादिषु औकारस्य उकारो भवति सुंदेरो
सेज्जायणो मुंडो सुंडो सुद्धोअणी दुवारिओ सौन्दर्य मौञ्जायन शौण्ड कौक्षेय दौवारिकादयः इति भा
महविरचितायां प्राकृतप्रकाशवृत्तौ प्रथमः परिच्छेदः अयुक्तस्यानादौ अधिकारोयं यदित ऊ
र्ध्वं वक्ष्यामः तदयुक्तस्य व्यञ्जनस्यानादौ वर्तमानस्य कार्यं भवति तीयवेनेदि नवो वक्ष्यति कादीनां
लोपः मतदं अयुक्तस्येति किं अक्को अक्खो अग्गो अनादाविति किं कमलं अयुक्तस्यापरिच्छेदस्य
मोहः अनादिरिति आनकारविधानात् कगचजतदपयवां प्रायो लोपः कादीनां नवानां
वर्णानां अयुक्तानां अनादौ वर्तमानानां प्रायो बाहुल्येन लोपो भवति कम्पनावत् मउलं गअस्य

सायुधेणा। धेनवस्य वधूणां सुईणस्या डोरपूर्वेतस्य कधाविधूणां दूस्य गाधास डोपस्य कईविनि
ले स्वड विसोपविसर्जति यथाविरपदस्यापि पुरुषस्य पुरुष शब्दस्यादित्तथापि लोपो भवतीत्यने
नत्वाधइतिहूतिस्क यथा उत्तरपदादिर्नादिरेव भवतीति यस्य वाड।। यत्र क्रतिमत्व मस्ति तत्रा
न भवस्येव तेन म्नक्रमसंपि आयागमने मज्जावमर्धजले अन्तलमादैवो अपारे अनसो सवाहु मा
।। अपुत्रस्येव सक्रोमगो अदावितेवकालो गणूणां यमनमस्य यमनाथाङ्खे मकारस्य लो
पो भवति नडा।। स्फटिक निकषविक्रयेषु कस्य हः अनादावितस्य वर्तते अनादौ स्फटि
क निकष विक्रयेषु ककारस्य हकारो भवति लोपापवादः हलि होणि हसो विहरो शीकरे
भः शीकरशब्दे ककारस्य भकारो भवति शीभरो वेङ्कायाम: वेङ्का शब्दे ककारस्य म
कारो भवति वहिमास्रवादिषु तोदः स्रतरूपेषु मादिषु तकारस्य दकारो भवति उद्दरअदं
आश्रयोतिषु दो आउदो संउदो सउदो आउदो हदोमेजदो विउदे संजादो सम्पादि पदिवती
स्रत रजत आगत विहृति आहृति संहृति आकृति हतनसंयतविहृति संयाजात संप्रति प्रतिपत्ति
इत्यादिषु प्रतिमवेतस्य पानाका दिषु ः एतेषु तकारस्य हकारो भवति लोपापवादः पडिसरो

प्रा॰ हं॰ ५

वेडिसो पट्टआ वसतिभरतयोर्हः एतयोस्तकारस्य हकारो भवति वसही भरहो गर्भिते णः
गर्भितशब्दे तकारस्य णकारो भवति गब्भिणो ऐरावते च ऐरावतशब्दे तकारस्य णकारो भव
ति एरावणो प्रदीप्तकदम्बदोहदेषु लः एषु दस्य लकारो भवति पलित्तं कलंबो दोहलो ग
द्गदे रः गद्गदशब्दे दकारस्य रेफो भवति गग्गरो संख्यायां च संख्यावाचिनि ये दकारस्तस्य
रेफो भवति एआरह बारह तेरह पीते वः एतस्यायुक्तस्यानादिवर्तिनो वकारादेशो भवति पा
वींसवहो डलयोः प्रायोग्रहणाद्यत्र लोपो भवति न तत्रायं विधिः आपीडे मः आपीडशब्दे पस्य
मकारो भवति आमेलो उत्तरीयानीययोर्यस्य ज्जो वा उत्तरीयशब्दे अनीयप्रत्ययान्ते च यस्य
ज्जो वा भवति उत्तरीअं उत्तरिज्जं रमणीअं रमणिज्जं छायायां हः छायाशब्दे यकारस्य हकारो
भवति छाहा कबन्धे बो मः कबन्धशब्दे बकारस्य मकारो भवति कमन्धो टो डः एतस्यानादि
वर्तिनो डकारो भवति णडो विडवो सटाशकटकैटभेषु ढः एतेषु टकारस्य ढकारो भव
ति डापवादः सढा सअढो केढवो प्रायिकं वचनं स्फटिके लः स्फटिकशब्दे टकारस्य लका
रो भवति फलहो अस्यैव टस्यायुक्तस्यानादिभूतस्य लकारो भवति बालिमं तलाग्रं च वलल

ढी प्रायग्रहणाद्व दाडिमं णिविडो ठो ढः ठस्यायुक्तस्यानादिभूतस्य ढकारो भवति मढं जढरं क
ढोरं अङ्कोठे ल्लः अङ्कोठशब्दे ठकारस्य ल्लो भवति अङ्कोल्लो अङ्कोळ्ळ इति केचित् फो भः फ
कारस्य भकारो भवति सेभामे भासि आसभरी सभलं खघथधभां हः खादीनां पञ्चानामयुक्ताना
अनादिस्थानां हकारो भवति खस्य मुहं लहं मेहला घस्य मेहो जहणं थस्य ग्रहणाहाणाथथ
णाहः सबाहो वस्य राहार्थ हिशेसाहणं भस्य महावासहो प्रायग्रहणादेव तेन पङ्कलोपलं चलेवं यतो
हरिवइणा सर्वइन्द्रदाहरणानि अधीरो अधुना तवलवाभावो इत्यादि प्रथमशिथिलनिषधे
षु ढः एतेषु थधयोर्ढकारो भवति पढमो सिढिलो निसढो कैटभे वः कैटभे भकारस्य वकारो
भवति केढवो हरिद्रादीनां रो लः हरिद्रादीनां रेफस्यायुक्तस्यानादिवर्तिनो लकारो भवति
हलद्दा चलणो मुहलो जहिट्ठिलो जहिठिलो सोअमालो कलुणं अंगुलं इंगालो चिलादो फलिहा
फलिहो हरिद्रा चरणमुखयुधिष्ठिरसौकुमार्यकरुणा अंगुरी अंगारकिरातपरिखापरिघ आदे
र्यो जः अनादेरिति निवृत्तं आदिभूतस्य यस्य जो भवति जट्ठी जटी जसो जक्खो यष्ट्यां लः यष्टिश
ब्दे यकारस्यादिस्थस्य लकारो भवति लट्ठी लटी किराते चः किरातशब्दे आदेर्वर्णस्य चो भव

प्रा॰
द्वि॰
५
5

तिवलादो कुब्जे खः कुब्जशब्दे आदेर्वर्णस्य खकारो भवति खुज्जो दोलादंडदशनेषु डः एषामादेव
र्णस्य डकारो भवति डोला डंडो डसणं परुषपरिघपरिखासु फः एषामादेः फकारो भवति फरुसो फ।
लिहो फलिहा बिसिन्यां भः बिसिनीशब्दे आदेर्भकारो भवति भिसिणी स्त्रीलिंगनिर्देशादन्यत्र न
भवति बिसं मन्मथे वः मन्मथशब्दे आदेर्वकारो भवति वम्महो लाहले णः लाहलशब्दे आदे
र्णकारो भवति णाहलो षट्शावकसप्तपर्णानां छः एषामादेर्वर्णस्य छकारो भवति छट्ठो छावओ छ
त्तिवण्णो नो णः सर्वत्र आदेरिति निवृत्तं सर्वत्र नकारस्य णकारो भवति णई कणअं वअणं मा
अणो शषोः सः सर्वत्र शकारषकारयोः सकारो भवति सद्दो णिसा सेओ सोसो संढो कि।
मसा होक मास्रे दशादिषु हः दशादिषु सकारस्य हकारो भवति दह एआरह बारह तेरह
संज्ञायां वा संज्ञायां वर्तमानस्य दशादेः सस्य हत्वं वा भवति दहमुहो दहबलो दसबलो दह र
हो दसरहो दिवसे सस्य दिवसशब्दे सकारस्य हकारो वा भवति दिअहो दिअसो स्नुषायां ण्हः स्नुषा
शब्दे षकारस्य ण्हकारो भवति सोण्हा इत्येवं कथितविरचितायां मनोरमायां वृत्तौ द्वितीयः परि
च्छेदः उपरि लोपः कगडतदपषसां कादीनामेषामुपरि स्थितानां लोपो भवति।

5

कस्मभंतेमित्रडागास्मड्रोमाणिड्रोहूयस्य त्विगोतस्यतर्वेलं डाण्णा डादस्यमगोमगरोपस्यमता
पङ्कवाघस्यचरीतिरठरोमस्यात्वलिस्त्रेणोहो स्त्रपोमनघो मकारनकारयकाराणांशुक्रस्या यः स्थि
तानांत्रयाणांलोपोभवतिमस्यतावत सोन्सेरम्मीनस्यगोविलेगोयस्यसोस्मो सर्वत्रलवर्णं लका
रादीनांत्रयाणांवर्णानांसर्वत्रउपर्यधः स्थितानांलोपोभवति लस्यडक्का वक्कलेवक्कवोवस्यलो
डवोपिक्कंरस्य स्त्रक्कोसक्को ड्रेतोवा स्त्रशाहेरेफस्यवालोपोभवति वोहेवहोकहोपदेयड्रोहडस्य
हि सर्वत्तनलेषुनस्य सर्वत्तइत्येवंनलेषुनकारस्यलोपोभवति सर्वत्तोइंगि अत्तोमानातेर्धान्ये
वेदूणाणि नत्रनकारस्यलोपः श्मश्रुश्माश्चानयोरादेः यनयोरादेवर्णस्यलोपोभवति मस्सम
स्साणे मथ्याह्नोहस्य मथ्याह्नशाहेहस्यलोपोभवति मन्कुणा क्रुद्धर्षघनलमांस्थितिड्वे ह्रः
क्लत्तइत्येतेषु धः स्थितानां नकार लकार मकाराणांस्थितिरूपलशेरिपाङवति क्रुस्य पुढुणोहो
श्रवणोहो क्लस्यकलहारेस्रलहादो लस्यार्धलेहणा हेहो पुत्रस्य अधिकारोयमापरिच्छेदसमा।
प्तेः पंधि डोडस्यरमनक्कमिष्यामः उपक्कस्येवववेदिनवेवत्यति अग्नि अस्यानि अटी पुत्रग्रहणा
सलोत्येनसमाभूत छोठः छइत्येतस्यापुत्रस्यठकारठकारोभवति लठी दिठी अस्यानिलस्यथः

प्रा॰ सू॰ ८ लस्य यकारो भवति उपरिलोपापवादः हर्यो समर्थो पुंइयव डोकेर्षो हो नलले ललशाहे
लकारस्य डकारो भवति नेर्यो लेवेल: लमशाकल्लकारस्य लकारो भवति लंभो स्याणा
वहरे स्याणशाहेयु क्तस्य वकारो भवति हरेभिपयेन भवति वाणरश्च हर: स्फोटके स्फकश
हेयुक्तस्य वकारो भवति वोट्टवो कार्यायाख्याभिमम्मुष्ज: पयुसे युक्तस्य नकारो भवति कज्जं
सेन्का अहिमन्का अहिमन् नर्यपर्यपर्यमोदाम्बयपर्यके षुर: पयुसे युक्तस्य रेहा हेयो भवति ॥
तूरे धीरं सुंटेरं अच्छरं पेरंके सूर्यवा सूर्यशाहेयस्य वारेफाद्देयो भवति सूर्यस्य रानुस्का वो
र्यसमेषु रिश्चं चौर्यसमेषु शाहेषु रिश्चे इत्याहेयो भवति चोरि अमोरि अंवीरि अचोर्य घोर्यवीर:
समग्रहणात्तौकृतिगणोयं पर्यस्तपर्याणसौकुमार्ये बलं पयुसे स्य लकारो भवति पलहूं पला
णं सोअमलं नस्यट: तइत्येतस्य टकारो भवति पटणं नधूर्तादिषु धूर्त इत्येवमादिषु तइत्ये
तस्य टकारो भवति धूर्तो कीर्ति वर्तमान मानवाता आवर्त संवर्तक निवर्तक वर्त्तिका अर्तक
नशो नृत्तिति इत्येवमादय: चर्तरु: गर्तशाहे तस्य डकारो भवति गड्डो गर्दभस्य भर्दवितर्दि
विच्छर्दिषु र्दस्य पयुर्दस्य डो भवति गड्डहो समड्डो विअड्डी विच्छड्डी विच्छड्डो पिंव विके वित ॥

गरो हो इत्यादि त्यच्यर्यां वक्ष्यत्वात् जाः यथांव क्षजपते यथासंख्यमादेशो भवति त्यस्य सम
यथांलो छूस्य च्छामिच्छा यच्छं ययस्य विज्ञा वेन्द्रा अवज्ञं अत्योक्तः अत्ययनयोः जकारो भवति
अत्यस्य मनं अजनता त्यस्य वीगुन्द्रुता वमडा ष्कस्कयो वेः यथांवेकारो भवति ष्कस्य मकः वेरो ।
योवे रोष्कस्य वेदो वेरे यो वस्य जकारो वा अनादिषु क्षः यथुत्वकारस्य क्षकारो भवति वाय ।
वादः अक्षी लक्षी कक्ष्मा क्षीरे कक्षो उक्षितो महिक्षो उक्ष उक्षा क्षारं रिक्षो मक्षि आक्ष आक्षु
रे क्षेत्रं वक्षो दक्षो उक्षी वक्षा रक्षा अतिलक्ष्मी तस्मादोर त्वयउ अतिसमहत्ता इत्यउ दत्तार
क्ष त्वमतिका स्वन त्वरदेत्रवदम दत्तक्ष तिकत्तीरत्ता इत्यादयः तमाहृ दादणेषु वा यथु
त्वकारस्य क्षकारो वा भवति क्षमात्व मावक्षो नकारो क्षणं वेणं हृदशाह क्षकारस्याकारे क्ष
ते त्वणशाह्व उक्ष्मवाभि यायिनि हृतमिष्यते दरोपिवतिकेवितन क्षरोणवेरा अयदम विस्मये
षु स्मः अइत्येतस्य यत्मविस्मयशाहू योम्मषुत्रमव स्हकारो भवति अस्मागिम्हो जुम्हा यम्हा विंह
ता हृत्वस्मत्वाम्हारहः हृदीतानारह इत्यादौ शो भवति हस्य वा एहो ना एह तां णु एह दे स्य स्यक
एहो वि एहो त्वणस्य स एह ति एह पुत्रस्य य एहा मि एहा चिहृषः विहृशा हे पुत्रस्य न्य इत्यय मादेशो ।

भवति बिम्बं ष्पस्पयोष्फः ष्पस्प इत्येतस्य फो भवति पुष्फं साफं णिष्फा स्पस्य सर्वत्रस्थितस्य फःऽपेवस्य
स्य सर्वत्रस्थितस्य फादेशो भवति फसो फदणो सिव ष्पसिलिरिसपमादेशो भवति बकारो वा।
बहुलार्थः पारिभद्री बाष्पे हो श्रुणि हः ष्प इत्यस्य अश्रुणि विषये हकारो भवति वाहो अश्रुणि
किं बाष्फो ऊष्मा कर्षापणे कार्षापणशब्दे पूर्वस्य हकारो भवति कहवणो अत्सप्साफः एषां
छकारो भवति स्वस्य पश्चिमे अक्षरे त्सस्य वच्छो वः छरोपसस्य लिच्छा जुगुच्छा वृश्चिके ञ्चुः वृश्चि
कशब्दे श्चकारस्य ञ्चु आदेशो भवति विञ्चुअ नोत्सुकोत्सवयोः एतयोः त्सइत्यस्य छकारो न भ
वति ... इति प्राप्तः ऊसुओ ऊसवो न्मः न्मस्य म्म इत्यादेशो भवति अयेलोपः शाम ः न
म्मो वम्महो सत्तपञ्चाशत्संदेशो ञ्ञणः सत्तयतयोः पञ्चाशत्पञ्चदशशब्दयोः ञ्चस्य णका
रो भवति पञ्चासो नस्स जले विसाले अण्णपञ्चाशत् पण्णासा पञ्चदश पण्णरहो तालवृन्ते ण्टः
तालवृन्तशब्दे वृन्तस्य ण्ट इत्ययमादेशो भवति तालवेण्टं भिन्दिपाले ण्डः भिन्दिपालशब्दे।
न्दस्य ण्ड इत्यादेशो भवति भिण्डिवालो विह्वले भहौ वा मनहौ वा विह्वलशब्दे ह्वस्य भका
र हकारौ वा भवतः विब्भलो वेभ्भा हलो विहलो आत्मनि पः आत्मपर्यायार्थे पोषादेशायें

तित्वमानादेश युक्तस्य यो शेषादेशयोन्तयो रनादौ वर्त्तमानयोर्द्वित्वं भवति शेषस्य यथा भंते म
न्नगो आदेशस्य लट्ठी दिट्ठी अनादाविति किं खलश्चोखेखेर्वंडो वर्गेषु युजः पूर्वः युक्तस्य यो शे
षादेशयोवनादिभूतेनतयोः द्वितीयविहिते अथ युर्येण योवर्गेषु वर्णे द्वितीयस्य तुर्थो वा विहितः
तस्य पूर्वः प्रथमस्तृतीयो वा भवति वर्गेषु युक्तस्य प्रथमद्वितीयो द्वित्वेन विधीयते तत्र तावेव
भवतः शेषस्य यथा वक्काते अग्घोसफाणि नट्ठिटी लट्ठी कच्छलि डो विप्फति सो निर्ईरोआ
देशस्य जक्खो लच्छी अट्ठी पुप्फं नीडादिषु नीडइत्यादिषु अनादौ वर्त्तमानस्य वा द्वित्वं भव
तिणिड्डं वक्कोडपीडेत्यादिना खत्वं सोत्तं पेम्मं वा द्वित्वे उज्जो जस्स डो उद्धणीडत्सोतः प्रेम
व्याहृत स्वजन कजनन कनितं योवनमित्यादयः आम्रताम्रयोर्धः आम्रताम्रयोर्द्वित्वे बकारो
भवति अंबं तंबं न रहोः रेफहकारयोर्द्वित्वेन भवति धीरं ठरं जीवा बाहा आढो आड उस
रस्याज्ञदेशस्य द्वित्वेन आणा आणती समासेवा समासेषादेशयोर्द्वित्वं वा णाइगामो णइगा
मो कुसमपअरो देवत्थुई देवथुई आणालक्खं भो आणाखंभो सेवादिषु च सेवाइत्येवमादि
षु वानादौ वा द्वित्वं भवति सेधासेर्वा एकं एयग्रेण णक्कोणहोदेधं देइवं आमिवं श्रिशिवं तेलो

प्रा॰ प्र॰ ८ ४

कुंतेलो अणि हितोणि हिडो णाहिको णाहिच कणि आवोहिग्वं देहं वत्ती रई डक्कि डाडहि।
डा अेसा अेसोरी स्सवोई मवोति स्सामा विसामोणि स्सामो णि सामो रस्सीर सी मितो सिडो पुसा
पुमो सेवा नखनक देव अेष्टिव त्रैलोक्य निहित नस्रीक कणिकार दीर्घतराविडः वित्त अस्य
ईश्वर विश्वामणि स्सामस्र्वाष्टिमि मित्र पुष्प उभयत्र विभाषेयं सेवादीनाम प्राप्तेः दीर्घादीनां च प्रा
प्तेः विप्रकर्षः अधिकारोयमापरिच्छेदसमाप्तेः युक्तस्य विप्रकर्षो भवति क्लिष्ट श्लिष्ट र
त्नक्रिया शार्ङ्गेषु तत्स्वरवत्पूर्वस्य क्लिष्टादिषु युक्तस्य विप्रकर्षो भवति विप्रकृष्टस्य यः पूर्वो वर्ण
निर्थस्य तत्स्वरता भवति तेनैव पूर्वेण स्वरेण पूर्वो वर्णः साध्यो भवतीत्यर्थः किलिट्ठं सि
लिट्ठं रअणं किरिआ सारंगं कृष्णे वा कृष्णशब्दे युक्तस्य वा विप्रकर्षो भवति पूर्वस्य च तत्स्वर
ता व्यवस्थितविभाषेयं तेन वर्णे नित्यं विप्रकर्षः विसेोन्न न भवत्येव किसणो किण्हो इः श्री
ह्रीश्री डक्का डक्केषा स्नानस्य पस्पर्शहर्षार्हगर्हेषु एतेषु युक्तस्य विप्रकर्षो भवति पूर्वस्य इका
रश्च तत्स्वरता न भवति सिरी हिरी किसीनो किलन्तो किलेसो मिलाणं सिविणो हरिसो अरिसा
गरिहो अः क्ष्माश्लाघयोः क्ष्माश्लाघायां एतयोः युक्तस्य विप्रकर्षो भवति पूर्वस्य च कारान्त स्वरता

अकारलक्षणतापवर्जनाभवति लेमासलाहा सेहोवा अयमुक्तस्य सोणिहोणेहो नःयमनन्तीसमे
षु यमशाहेतन्तीशाहेड्सेवेसमेषु युक्तस्याविप्रकर्षोभवति एवंस्य वर्णकारस्य लक्षणताप उमे
तन्व ईई इत्यादि न्यायामीत न्यायशाहेयुक्तस्यविप्रकर्षो भवति एवंसूचये कारस्य लक्षणता।
नोग्रा तृतीयापरिच्छेदः सहावचामतोप विशेषावह्नले अवामितप्रत्याहारग्रहणं वर्तमा
नानामवां स्थाने क्रियोपालोप विशेषास्य बहुले भवंति अन्तिशोषालावन जनणाग्रडेणा न
णाग्रडेणा इत्येतेणाई मोत्तो बहुमृदं वहुमहे कस्मनरं कस्यकठरं सिद्धेविग्राणासेवविग्रणापी
ग्रापिस्वं पीस्वं पिग्रेसी ग्रासी ग्रेसि ग्रासि ग्रेसासवीमप मवीमपलायो विशेषामानवं राग्रन्तले हृ
ग्रडे मर्वस्य पीलडेणावरिडी मवाणिडेयवणाडु ग्रे संयोगपरे सर्वत्र एवं सवलोपः कचित्रिसे
कचिदन्यदेव बहुलग्रहणानेदामदपिला हिणिकं कार्यं भवति नईबोदोर्लोपः उडेवभ्याहे।
हृद्रस्य सलोपोभवति उभयं कालायस्येयस्सवा कालायमशाहे इकारस्य लोपो वा भवति काला
से कालाग्रसे भाजने यस्य भाजनशाहेवाजकारस्य लोपो भवति भाणि भाग्रैणि यावदादिषु व
स्य यावदिसेवमादिषु वकारस्य लोपो वा भवति जाजार्वनानाव पावाव पावावव ग्रणेतेन।

प्रा॰ सू॰ ५ अज्जवत्तं उज्जी अज्जी विअ्रेव अंवखं पअ्रवखं फलग्रे फवल अग्रेयावत्ती वत्पा रावहान्न वत्तिमा।
नज्जीविते वमवफवलयामिस्पादयः अंतस्य हलः प्राह्यानो घोस्यो हल नस्य लोपो भवति ज
मरो कस्मो यावता वह्निया मात्त स्त्रियां वर्तमानस्यात्तस्य हल अकारो भवति सरिआ
९ पीउविअ्रआवा आपदरो स्त्रियामन्तस्य हलो रेफस्य वा प्रत्यादेशो भवति पुराधीरा नवेपुत्ति वि
पुत्राहे स्त्रयादेशो न भवति विज्जु शरदोदः शरच्छब्दस्यान्त्यस्य हलोदो भवति सरओ दिक्प्रा
वृषोस्तः दिक्प्रावृषस्य प्रावृट् प्रावृषस्य हलः साकारो भवति मापानसो मो विंदुः अंतस्य ह
लो मकारस्याविंदु भवति लोपापवादः अच्छं वच्छं भद्दे अग्गिं ववंवाणीयने अचिमम्ब अचिय
वितेस्मो भवति वाफलस्यमवहार इफले अवहरइ नत्नो हलि नकारमकारयोर्हलि परतो वि
डे भवति मकारस्य अंसो अंस्सो सोकस्सो नस्य वंचाणी अवंवंवाणी अंविमजो वक्रादिषु ववक्रा
दिष्वागमः वक्रादिषु विंदोरागमो भवति वंकं तंसं हंसो अवहमं सउंदी मत्त मणं मिणि दं।
फंसवीणपडिस्सदं अंसो अहि मक्को वक्कअप्र ह्रव अंस अस स्फटंसहि दर्शनमनस्विनी द
र्शनस्य वणी प्रतिश्रुत अच्छ अभिसक्का इस्पादयः मांसादिषु वा मांसं मासं कहं कहाण

णेणणं उहिं उहिंतो हिंतो हि सुन्तसुन्त नदयमपदितो मांसादिगणो यत्र कश्चिद्विहस्तमेकमया
त्क्रियमाणस्य विषये भवति मम मांसादिषु दृष्टव्यः फलितहरगीनः फलियरेतो विडेलहंगीतो
भवति वामेकामे कासार्थे कोमलाबो अंग अंगहं मेचवेयमेडवड मेपतीफलीति किं अंसंवा
थिकावान पंकेविडे मेकोमेलो नमोतवाहृदयावदः पुंसि नकारान्तास्य कारान्तस्य प्राहृह॥
यावदेव पुंसि प्रयोक्तव्यो नान्तः कस्मात् जन्मिव स्मिमानः नमोनमो मानोपार्यमो मरदे नशि
रोनभसो शिरस नभस यतोनित्युंसि प्रयुक्तो योसिरेणाहे पृष्ठादिप्रपन्नः स्त्रियांवा यतेस्त्रिया
वाप्रयोक्तव्याः पुटी पुटं अक्षी अक्षं यमोयाल्हो यमा यालूः डो दृवायपयोः अवयव उपम।
मयोरेवंवाभवति उहाम्हो अवहाम्हो डो मारि अ अव मारि अ कविदामतमोतसमतोवाह
प्रपते हरणमाहू एमाहूलमतो उलालावयरेप्रायः पैशाचिकेषु प्रयुज्यते पुरोभवे पुरिले प्रान्मी
येप्पुलंयरिणामे किमदादेभ्यामंवंतस्येवहहदयः यहेहोकेति अनेत्ति अने इअनेतेति अन्तेहव
होतवसाहू लमत्पमेदेशशाहः सडषनेमाहूने महामने माणो सार्थकः माणो सार्थेचक
कावाप्रयोक्तव्यः डलनयोर्दीतरणा तलत अपेनयोः प्रत्ययो य या मल्हा हामृगा ॥।॥

प्रा॰ वादेशो भवति पीणद्रा मृष्ट्वा पीणाने मृष्ट्वर्णीत्रा तृणाकृता प्रत्ययस्य तृणादेशो भवति
वृ॰ पेतृणामोऽतृणा कातृणाम् रातृणां नणाइरा: ऋली पीलेयल्लम्रुनायो विहितस्तस्य रादेशो भव
१० तिध्रमणऋलो भसिरो हसिनो षोल्लो हसिरा ग्रलिलो लालवतेनामतृप: ग्रल इल उल ग्रालवो।
न इत्नयते ग्रादेशा मतृप: स्यानेभवंति ईसाल्यनिहाल इल विग्रारिलो माला इली इल विग्राव
लो ग्रालपानालो मद्दालोवेत टवेतो ज्ञोवणावेतोइ इति रोमाइनो माना इनोयद्या दर्शनमते प्र।
योऋल्याणमेवं भवेत विषुमीना भ्यांल: विषुमीनशाब्दाभ्यापरत: सार्थल प्रत्ययोभवति वि
ऋविन्दुलीपी ग्रेपी ग्रले कोरंडं रणोस्थितिपरिवृत्ति: कोरवशाद्रेफणकारयो: स्थितिपरि
वृत्तिर्भवति कोरण पुंसि नभवति कोरणा ग्रालानेललो: ग्रालानशाब्दे लकारनकारयोहल
मात्रयो: स्थितिपरिवृत्तिर्भवति ग्राणालवेभो वृहस्पतौ वहोर्भश्च वृहस्पतिशाब्दे वकारह
कारयोर्यथासंख्यं भकारगकारोभवत: भगस्पयो मलिनेललिनो रिलोवा मलिनशब्दे लिका।
रनकारयो: क्रमेणइकारलकारोवाभवत: मइले मणिले गृहे घरोपतो गृहशब्देघरादेशो :
पतिशब्दे तु न भवति घरंभवनं घरिणी गृहपतौ किं गहवइ वाचादयोवहुलं वाचादइसाद

१०

यः शाखावानिपात्येतेदक्षादिषु देखादद्य इदानीं पाणिही दुहितादिषी वचनंर्थवात्तलिंगमंडु
कः मेहूरोगृहेनिहितेवेरण इय्रे डमलकेदोले गोदावरीगोलाललाटलाहाले वचनर्थः पौ
छेदः अडोत्सा अकारांतान्शाखात्परस्यसुप्रसयस्यस्थानेडोनस्यात् वकोवसहो पुरिसो
जसशसोर्लोपः अतइमनुवर्तते अकारस्यानंतरयोजसशसोः डयोर्लोपोभवति वक्खा सोहे
ति जसशसस्थानस्यदीर्घत्वेकृतेपश्चाल्लोपः वक्खेणि यकहा पवलयीति कृतेकृतेनशसोल
पः अतोमः अकारांतस्यानंतरयोर्हितीयैकवचनेनसकारलोपोभवति वक्खंएक वचमा
दिषु टामोणः अकारांतात्तृतीयैकवचनषष्ठीबहुवचनयोर्णादेशोभवति वक्खेणवक्खा
ण मोमादित्वात् वाक्वणे पवलयीति पत्वेजसशासस्यास्यदीर्घत्वे भिसोहिम् अकारांताद्भि
सः हिआदेशोभवति वक्खेहिं पचलयतिपत्वे ङसेराटोङस्यः अकारांतात् ङसेः पंचमेकवच
नस्य आटोङ्हि पत्वेआदेशाभवति वक्खा वक्खादो वक्खाड वक्खाहि जसशसस्यास्यदीर्घत्व
भ्यसहिन्तोसुन्तो अतोनंतरस्य भ्यसोहिन्तसुंतोइत्येतावादेशौभवतः वक्खाहिंतो वक्खासुंतो
पवलयतिपकारेणदीर्घत्वे सोङसः अकारांतात् ङसःसआदेशोभवति वक्खस्स ङेने

प्रा० ङसौ सन्नमोकवचनस्यङेः पाम्सि आदेशो भवतः वच्छे वच्छम्मि क्वचिंङसिङसोर्लोपः इ
प्र० त्यकारलोपः सुपस्सः अकारांतात्सुपः स्सु आदेशो भवति वच्छेसु पवच्छ वच्छु पीतिपत्ने
११ जसस्यासस्यामस्य दीर्घः जसादिषु परतो अकारस्य दीर्घस्यात् वच्छासो हेति जसश्शसोर्लो
पः इति जसेर्लोपः वच्छादो आगदो वच्छाउ वच्छाहि ङसोर्दोदुहयः वच्छाण टामोर्णः
वच्छस्सपदङसो पत्न भवति अकारस्य चकाराद्दीर्घश्च वच्छे पच्छहः जसशसोर्लोपः व
च्छेन टामोर्णः वच्छेहिं वच्छेसु चकाराद्दीर्घः वच्छाहितो वच्छासुंतो अदिङसोः किं वा
च्छम्मि वच्छस्स क्वचिन्ङसिस्ङसोरपयोस्तोलोपो भवति।
वच्छा आगदो वच्छे दिग्रे इदुतेश्शसोर्णो इदुदंतयोः शसो णो भवति अग्गिणो पेच्छइ वाउणो
पेच्छइ ङसो वा इदुदंतयोश्शसो णो भवति अग्गिणो अग्गिस्स वाउणो वाउस्स जसस्सडो
यतं इदुतोर्जसि डो कारादेशो भवति इदुतोस्सईत्वमत्वेच अकाराणत्वं वा अग्गीओ वाऊओ
अग्गिणो वाउणो टाणा इदुतोः टाविभक्तेर्णा आदेशः स्यात् अग्गिणा वाउणा सुभिःसुप्सु
दीर्घः सभिसु सुप परतो दीर्घो भवति अग्गीवाउभिसु अग्गीहिं वाऊहिं सुपु अग्गीसु सवीसु

स्त्रु स्त्रियांङ्घाब उडौतौ स्त्रीलिंगे अस्तत डेत् एतावादेशौ भवतः मालत मालउ णाईउ णाई
व वहुत वहुच अमिह्रस्वः अमि परे स्त्रियां ह्रस्वो भवति मालं णाई वहु टाङसिङीनामिदेद् आतः
टाङसिङि एषां स्त्रियां इत् एत अत आत एते आदेशा भवंति टाणाईइ णाईइ णाईअ णाईआ
णामणाईइ णाईइ णाईअ णाईआ इत्यादि इह्यादि द्रष्टव्यं तातो तातो आतः आकारांतात् स्त्रियां
ङस एतयोः अत आत आदेशो न भवतः एवं णामाओ मालाइ मालाई आदेशो बहुलं स्त्रि
यामाकारांतात् आतः स्थाने आत एत एतौ वा प्रत्ययौ ह्नैयौ महामा णाम हमाणी नपुंस
सके बिंदुः नपुंसके प्रथमैकवचने बिंदुर्भवति वणं दहिं महुं धणं हविं इज्जस्शसोर्दी
र्घश्च नपुंसके जस्शसोः स्थाने इत् आदेशो भवति एवं दीर्घश्च धणाइं दहीइं महूइं वैया
त्यादिना ह्रस्वनामंत्रणे मावां न दीर्घविधिः आमंत्रणे सौ परतः डोत दीर्घ विस्वो न भवति अत
डोत्सो वितोऽयं प्राप्ते रभिः ह्रस्वदीर्घ इति दीर्घः हे वणं हे दहिं हे महुं स्त्रियामात एत् स्त्रियामा
कारस्याने आमंत्रणे सौ परे एत्वं भवति हे माले हे माले अंत्यस्य हल इति सुलोपः ईदूतोर्ह्रस्वः
आमंत्रणे ईदूतो ह्रस्वो भवति हे णाइ हे वहु एवं वहु क्नतआयः सपिञ्जकागांतस्य स्वविज्ञेयोपरतः

आ॰ आरा आदेशो भवति॥ भर्तारौ भर्तारः इति भर्तारं पञ्चसु भर्तारेण मातरात् मातृसंबन्धे न ऋकार
मू॰ स्यापि परत आकारो भवति मातरौ मातरः इह मातरं पञ्च मातॄः ईकस्य ङसिङस् टात् स्वाम्यवाचित्
१२ ङस् टाङस् सप्सु परत ऋकारस्य स्थाने उकारो वा भवति नाम् भर्तृणाम् टा भर्त्रेण ङस् भर्तु
रि सुप् भर्तृषु आरादिपूर्ववत् पितृभ्रातृजामातृणाम् अरः पित्रादीनां सुपि परे ऋत आरो भ
वति आरापवादः पितरं पञ्चसु पितरेण भ्रातरं भ्रातरेण जामातरं जामातरेण आचमेषु पि
त्रादीनां माकारो भवति सोपरेवकारात् अरस्यापि आपितरौ भ्रातभ्रातरौ जामातञ्जामातरौ
आत्मनोऽश्मा णौ वा आत्मनः अश्मा ण इत्ययमादेशो भवति वा अश्मा णौ अश्मा ब्रह्मणा यावात्मव
न् ब्रह्मणा यावाकालत्वात् नमोरेणा अत्मवत्माधवो भवति वन्हा वन्हा नवान्नवाणौ आणोह्ना
आणोह्नाणौ पवमादयो लक्ष्यानुसारेणानुमंतव्याः॥ पञ्चमः परिच्छेदः॥ सर्वादेर्जसश्चत्वं सर्वा
देरुत्तरस्य जसश्चत्वं भवति मते मे देके कटेरेङसिसिर्थः ङेसस्मस्मात्कवचनस्य सर्वादिपरि
स्थितस्य स्थाने मे स्मि स्मिर्थः इत्येते आदेशा भवति सर्वस्मि सर्वदू इश्वरस्मि इश्वरस्मि इश्वदू इद
मेतात् किं यच्च भूष्याङ्‌णावा इदं एतत् यत् तत् किम् इत्येतेभ्यो ङस्येतस्य इणादेशो भवति वा इ

पिता इति णाकइणानइणा एतेइमेण एदेणकेण जेन तेण आमयमिं इदमादिभ्या उत्तरस्य
आमयमिं इत्ययमादेशो भवति इमेमिं इमाण एदेमिं एदाण केमिं काण जेमिं जाण तेमिं ता
ण किंयतद्भ्योऽदसश्च सः किंयद् तद् एभिउत्तरस्य ङसः आस इत्ययमादेशो भवति वाकास कस
जास जास्स तास तस्स इद्मः स्सामे इकारान्तेभ्यः किमादिभि उत्तरस्य ङसः षष्ठेकवचनस्य स्सामे आ
देशो वा भवतः किस्सा किसी कीआ कीए कीइ जिस्सा जिसी जीआ जीए जीइ तिस्सा तीसे
तीआ तीए तीइ ङेर्हि किमादेभ्यः परस्य सप्तम्येकवचनस्य हि इति यमादेशो भवति क
हिं कस्सिं कम्मि कत्थ जहिं जस्सिं जम्मि जत्थ तहिं तस्सिं तम्मि तत्थ आहे इआ काले किंयतद्भ्यो ङेः
काले आहे इआ आदेशौ भवतः काहे जाहे ताहे कइआ जइआ तइआ कहिं इत्यादयो वा तेभ्यो ङ
सेः किंयतद्भ्यो ङसेः तो दो एतावादेशौ भवतः कत्तो कदो जत्तो जदो तत्तो तदो उदद्दोव उदउत्तरस्य
ङसेः डो आकारादेशो भवति तडो तत्तो तदो ङसाम वत्ति वत्तिते तदेङसाम्मह से इत्ययमादेशो वा
भवति एदेघया आग्रे सेन सत्तु तान आमिमिं तदाम आम्मह से आदेशो भवति तमिं ताण किमकः
किं शाहस्य स विपरे क आदेशो भवति को के का कहिं इदम इमः इदमः सर्वपयुनमादेशो भव

प्रा॰
सू॰
१३
13

ति इमो इम इमे इमेण इमेहिं अस्सिं स्मयोर्वा इदमः स्मिस्मयोः परयोरकारादेशो भवति वा
अस्सिं इमस्सिं अस्स इमस्स ङेर्मेन हः इदमो ङेर्मकारेण सह ङिस्थाने हकारादेशो भवति वा इह
अस्सि इमस्सि इमम्मि न त्थः इदमः परस्य ङेः त्थ आदेशो न भवति ङेः स्सिम्मित्था इति प्राप्ताः प्रतिषि-
ध्यन्ते इह इमस्सिं इमम्मि नपुंसके स्वमोरिदमिणमिणमो नपुंसकलिंगे इदमः स्वमोः परतः सवि-
भक्तिकस्य इदं इणं इणमो इत्येते त्रय आदेशा भवन्ति इदं इणं इणमो एतदः सावोत्वं वा एतदः सौ
ओत्वं वा भवति नित्यं प्राप्ते विकल्प्यते एस एसो त्तो ङसेर्मेतदः परस्य ङसेस्त्तो आदेशो भवति एत्तो
एत्ताओ एत्ताहे एत्ताहि त्तोत्थयोस्तलोपः एतदस्तकारस्य त्तोत्थयोः परयोस्तलोपो भवति एत्तो
एत्थ तदेतदोः सः सावनपुंसके तच्छब्दस्य एतच्छब्दस्य च तकारस्य सकारो भवति अनपुंसके
सौ परे सो पुरिसो सा महिला एस एसा अनपुंसके किं तं वणं एदं वणं अदसो दो मुः अदसो द-
कारस्य सर्वत्र परे मु इत्ययमादेशो भवति अमू पुरिसो अमू महिला अमुम्मि णिलाणो अमुवणं अ-
मुइ वणे इ हः सौ अदसो दकारस्य सौ परे हकारो भवति अह पुरिसो अह महिला अह वणं
देशो यसौ चान्त विन सूत ... त्रिष्वपि लिंगेषु परस्ता भवति परस्य अपि का

ोयम आदिशाद्वविधानात इत ऊर्ध्वं यदनुक्रमिष्यामः युष्मदस्मेत्वम माविन्येव युष्मदः परस्य
सेोपरतः त्वं त्वमम आदेशो भवतः त्वंगदो त्वमेष गदो युष्मदो पदस्य आमि त्वमा आदेशो भवति त्वमेव
त्वं प्रयच्छामि त्वमं प्रेक्षामि त्वया त्वंफेजसि युष्मदः पदस्य जसि परतः त्वहे त्वन्के आदेशो भवतः
त्वहे आगता त्वन्के आगता विचक्षामि षसि युष्मदः पदस्य वा आदेशो भवति त्वले त्वन्के च वोप
च्छामि त्वछो पच्छामि टाटोस्त इति पदमेत्वमय युष्मद इतयोटास्तोः त्वयत्व पदमे त्वमय पत।
आदेशो भवति त्वयत्वय त्वमय त्वमेक शे ङित इतपदमे त्वमय ङिग्रं इ सित्वमेत्व यं ते फ त्वस्मात्।
आः युष्मदः पदस्य ङस्य ङिनम् त्वह त्वन्क त्वस्फ पते आदेशो भवति त्वमेपदे त्वहपदं त्वन्क
पदं त्वस्पपदं त्ववपदं आङिवतेदे आणित्वतीयेकवचने इमिचपरतो युष्मदस्पदस्य तेदे या।
त्वा वा आदेशो भवतः त्वेकप्रेकस्मै त्वयाणोदे टाणो त्वमस्य च आदि युष्मदः पदस्य त्वम इ आदेशो भव
ति त्वमप्रकाश्ये त्वन्केहं त्वसिंहि त्वछो हिं भिमि भिसिपरे युष्मद पत्तो आदेशो भवति त्वते हि
त्वस्पेहिं त्वहेहि कप्रे ङ. सित्वतोर हितो त्वसाङ त्वस्माङ त्वमाहि पते आदेशा युष्मदो ङसिपरे परे
भवति त्वतोव इतो त्वमादेत्व मा ङत्व साहि आगदे त्वस्मा हि त्वतः कात्वतो भ्यसि युष्मदः पंच।

प्रा॰ मो वहु वचने भ्यसि यता वादेशो भावतः तुम्हाहिंतो अग्गदो तं भमन्तो अग्गदो वो देन्तु तुम्हाणा
वृ॰ तुः भणिंतु म्हाणामासि युष्मदायङस्यासियरे एते आदेशा भवंति वो णाणाभे णाणा तुज्झाने णाणा।
१४ तुवाणा णाणा तुम्हाणा णाणा नाम्हमासि ङयतिये तुम्हक्षि आदेशो भवति तुमसि ठिअं तुज्झ
14 म्हे तुमेसु मपिम पिसममी वहुवचने युष्मदयता वादेशो स्यातां तुज्झेसु तुम्हेसु विअं अस्मा।
देहसहसेसो अस्मदः सौयरे हं अहं अहअं यन्येते आदेशाः सुः सौयरे हं अहं अहअं अहम्मि
मिच अहम: अहमयादेशो भवति अम्हि सो च परे अहम्मि पीरुअ अहम्मि करोमि ममसा अम्हि इति
वर्तते अस्मदो यियेरमसमंसे आदेशो भवतः ममं मं परकालउ अस्मान्नमपुणो: आदिमेसमाइओ
वमइमघ सहेहि भिमि मतोम इतोममादोममाइसमाहि इमा अह्माहिंतो अह्मासुंतो भ्यसि
ममेम मइसज्झ इसि मज्झणो अमह अह्माणं अह्मेभ्यामि ममम्मि टे ह्यंमपि हंटो सुबेली
तिणिजसमा भ्यां हेत्वेवे भोणिवा चत्तार त्थनारो चत्तारि चत्ताणि शब्दस्य जसशस्यां सह इत
सचत्तारो चत्तारि यता वादेशो भवतः चत्तारो परिमा चत्तगो चत्तारि परिमा पेच्छ पष्ठामाको
हर यष्ठां ढिं विचत्ता सुं वाह्वानामासः ह्यानेहं आदेशो भवति दाहेत्तिणहं चत्तएहं पाणिंशोधा

१७

दंतवत् शेषमस्त्रुडिरकारांतवद्भवति अकारांतात्भ्यसो हि आदेशो भवति इकारोकारांतात् पि भवा
ति अग्नेगो हि मालाहि वार्यो हि मालाहि नई हि वधूहि अग्नि एवं वातस्य अग्नी द्वे वार्यो द्वे अग्नी।
इ वार्यौ इ एकं द्वे हि हि तिहं वन्त हि इमि इ स्वरेदातो इकारोकारांतात् नास्य दा स्मिन् इदम् वदेकाराका
रांत भवतः अग्निस्मि वातस्मि अग्न अग्नी इ वा हृ इ अग्नी हि तो वार्यो हि तो द्विवचनस्य बहुवचनम्
भवति विभक्तीनाम् एताति वाक्यं द्विवचनस्य बहुवचने प्रयोक्तव्यम् वृद्धो वक्ता वृद्धाभ्यां वक्ते हि
वृद्धाभ्यां वक्ता हि तो वृद्धयो वक्त्राणां वृद्धेषु वक्तेषु तिङन्ता यथा ति तिष्ठन्तः द्विंद्वि वचनं थानं
हो वचनं र्थी स्थाने षष्ठी भवति वनाय वनस्य देहि षष्ठः परिच्छेदः तितसो रितेतो तितम् प
न थो स्थे कस्य स्थाने इत्त पत इत्येता आदेशो भवतः थासि थो स्मिमे थम् सिथाः सिमे आदेशो भ
वतः पठसि पठथो महसि महसे पचसे पचथ महदे महय इहसि थोति इह सिथोः स्थाने सि
भवति रमासि पठसि महासि तेते र्यास्यामस्याबहुष बहुषु वर्तमानानां ति स्थाने तिह
इ र्था आसो मह आदेशा भवति प्रथमपुरुषस्य इमति पठति महति मध्यमस्य पठह पठिर्या
उत्तमस्य पठेमो पठस्य पठमः अनपमेति पमाथै वचनम् यावता विशेषेण नास्ति यो पमश्रा

प्रा॰
हृ॰
५५
15

देणावनपववणेयोभवतोनामस्मात् रमपपदस्य रमेम पढमे अतः किमहोइ अतेर्लोपः अ
तेपरयोश्चास्मिन्परलोपोभवति सोस्मोस्मि परिसोमि सिसोमानासबोहम्म सिमोमपवामहे।
चामधोहकारः प्रयोक्तव्यः गडेमिगडेहुः यकईयस्का यकः ईयइन्तु आदेशोभवतः पठीअ
इ पठीअ हसईअ हसईअन्त नोत्पाद्धिव धातोर्भूतार्थविमतियकपनावादेशोभवतो नहस्स।
इगसस्इ वरमादीनां विकल्पेनद्धित्वम् उमाणीपधातशोनके: चोः शतृशानच् पत्रयोः पकेक
स्तनमाण आदेशोभवतः पढन्तो पढमाणो हसन्तो हसमाणो इत्स्त्रियाम् स्त्रियांवर्तमानयो
शतृशानचोरिकारादेशोभवत नमाणोश्च हसई हसंती हसमाणा ववईवेवत्तीववमाणा
धातोर्भविष्यतिहि भविष्यतिकाले धातोर्हिमाणा स्थाने प्रयोक्तव्यः होहि इह सिहि इहो हि।
ति हिसि हस हेति उत्तमेस्सा हाच भविष्यति उत्तमे महायतोप्रत्ययोभवतः चकारात् हिच हे
माहो हामिहोच्छ सिहस्सा घहोस्सा समेवे सिनिस्सेवा मिनामहधातो परः सघाहः प्रावक्तव्यः
होस्सं होस्सामि हेहामि हेहोमि मास्सव हिस्साहिर्या क्रदाफववि गमि रुवि हशिहदाणाका
र्यंदाहं सोच्छं वोच्छं गच्छं रोच्छं दच्छं आदीनांविषनसापवर्जेहिलोपस्सवा नमस्साव्यधातदि घ्र

कस्मिन् न्हस्वबहुषु वर्तमानाभविष्यदकर्तृभनयस्मन्नज्ञावा ... ... इहभूतेभूतेक
लोपानोःप्रत्ययस्य इश्चेत्रादेशोभवति भविष्यंहसिष्ये यकारोहोपश्च भूतकालेयकारोधा
तोञ्चाञ्चादेशोभवति हो होपश्च आसि वत्लेभूतकालेयकस्मिन्नर्थे आसितियान्वत्ते आसिरा।
आणिवयवादेवत् णिवस्थानेयकारादेशोभवति आदेरकारस्याकारःकारेड्हासे इया।
द्ड् आवेव णिवस्येवेआदेशोभवति वकारात्पूर्वोक्तेव कारावेड् हसावेड् यद्धावेड् ग्यावि
नकर्मभावेषुवाणिवस्याविरादेशोभवति वाक्ययप्रत्ययेभावकर्मणोश्च करावियेह सावि
ये काविये हसिये भावकर्मणोकरा विन्कड् हसाविन्कड् काविन्कड् हासिन्कड् ग्रनआसिवि
वा अकारान्तान्ज्ञातोर्णिपिपरे आकारादेशोभवति वा हस सिंहासासि इस्यबहुषु सियावहुषु
इकारादेशोभवति आवह सिसो आसस्ये हसमि ज्व ज्प्रत्ययेअनभवति हसिंज्यपठिज्ये
एवकारान्तस्तनघ्नभविष्यन्त्यम् ज्ञानस्तनघ्नभविष्यन्त्नयनेभवति चकारान्त इव हसेर्थेण
हसेनये मह ग्रवे हसेहि इहसिर्थण हमित ग्रसिह ग्रहेहि सिहिइ लादेशोवा लकारा
देशोपरतः अन्तयत्तवाभवति हसेइ हसइ पढइ पढइ हसेति हसंति हसेन इतिसम

प्रा॰
१८
16

मापरिच्छेदः भुवो वा हुवौ भू सत्तायामित्यस्य ह हुव आदेशो भवति होइ हुवइ भि होति हु
वंति ऋतः भवः ऋप्रत्यये परे हू आदेशो भवति हूअं भादेभवः भादेभन्तरस्य भवो भवादे
शो भवति पभवइ इहूव इसंभवइ इपरिभवइ परिभावइ नवकृष्टवरः हिताहितामि
स्मेमइ स्पस्पनुवरादेशो भवति नुवरय केनरः नः रके प्रत्यये परे नरादेशो भवति डरि
श्रं वोला वोलः वुलाच्छातिभ्रमेण स्यधातु वुलादेशो भवति वोलाइ नदो नोलः नट
धेरणो इस्य स्यलो लादेशो भवति णोलइ हणो हमः हणपरितापे इत्यस्य हमादेशो
भवति फलयति हमइ पुतः फलः पटगताविमस्य फलादेशो भवति फलइ पतिश्र श्र
घूघ व घिलघा स्पृतितिः घघादीनां अतः स्थाने अरि आदेशो भवति घघ वरिस इल्घक
रिस इस्मघमरिमइ रुघ हरिसइ स्मरः स्मरेत स्मरोतस्थाने अरादेशो भवति
सुमर इसुमर इहु वरइ भनः भ्ननोवा भनेस्यातोः प्रयोगे झणो वा भवति झणइ इकरइ
जृंभो जंभाअः जभन्न भगात्रविनामे स्य धातोः प्रयोगे जंभा आअ आदेशो भवति जंभाअ
इ ग्रहेगेंहः ग्रहाउ इत्यस्य गेण्ह आदेशो भवति गेण्हइ वेत्ता ग्रसेतनव्यश्च त्का तमेत

ग्रेषुमतेतोग्रहे: चेश्रादेशो भवति चेङ्गाणा वैश्रं चेतवाम् कृयः कथुतभविष्यातोस्य भूतभ
विष्यतो कालयोक्कन: काश्रदेशोभवति चकारात् बन्नमेतत्येषुकाहि श्रकाहिङ कार्ष्ण
नकाङका श्रयो ````` स्मरतेभरस्मधुरोभवत: भरइस्मरइ भियोभावीहो निभीभेय
भावेहोभवत:भाइ वीहइ मेवावाश्र स्लेगाश्रविनाशे इस्यस्यवावाश्रभावतावाइ वाश्रइ सय
स्थिम: सयस्थेश्रायातो: थिम्पादेशो भवति थिम्पइ जो जाणाम्लो ज्ञाश्रवेराथने स्पजाणाश
लोभवत: जाणाइ मणाइ मलेर्लोम: जल्पव्यक्तायांवाचीत्यस्यधातो: लस्पमोभवति जम्पा
इ छाप्पावालंनाश्रवाश्रगाश्रा: छागमविंतकेगणहेयछोधातेणं टाश्रवाङगा श्रदाते
श्रादेशोभवति ञाश्रतिवाश्रेति गाश्रेय लाहिपाघो: लासे ````` ग्रसेर्विसा ग्रस्लो
स श्रदनेधातो: वोसोभवति विसइ किम्नविणा: वच श्रस्यविनेभवति विणाइ कीनुकि
णा: डकी श्रस्यकिणोभवति किणइ वे:केच वेनरस्य कीडाकोभवति किणवविक्केइवि
क्किणाइ डयानव्यस्य धाधाहा श्रेस्यात्सर्वस्य डडमाभवति डडमइ श्वेदोपोटहः श्र:पाहा
इनरसम्रधान् पावयस्यदहादेशोभवति महह इसहहितं श्रवाङ्गाहेवहः श्रवाङतस्स

सा॰
वृ॰
१२
17

गाहू विलडने इत्यवाहादेशो भवति ढो वा हस्य अधवा हस्य कारो वास्तः अधवात्काघपश्वस्य
वा सादेशो भवति ढो वास्य इणिरमढोस्माणः नेभन्तुरस्य सेगानेजातो स्माणादेशो भवति
णिस्मात्तः नयोन्निकुः लिलेयस्य त्तिक्तो भवति निकुरु भिदिछिदेोरन्तस्यदः भिन्नच्छि
न्नः एतयो मूत्तस्य दिः स्यादेशो भवति भिंदः छिंदः यक्तपदः क्तषे निघाके इत्यासोत्सस्य
गोऽन्भवति कत्ता वेघ्म वेष्टवेष्टने स्मातिस्यछो भवति वृष्टः योगविभागतनुरार्थः न
स्तं भ्यालः नत्से म्भो पर्यस्य वेष्टे इत्यस्य लो भवति नत्तलः सेवलः हदेवः हविरित्यस्यस्योत्य
स्यवो भवति हवः नतो विनः नन्भूर्वस्योत्यस्य विज्ञेवकारादेशो भवति नघियेः सूयेडः
सूयवर्णेन इत्यस्यायातो इत्यस्यः डो भवति भच्छः हंतेमः हंतेरित्यस्यमादेशो भवति हस्य
इ हघादीनां दीर्घत्वा हघादीनां दीर्घत्वाभवितिहूमः इत्यमः स्नो ग्रजनत्सोः वजगन्ती
गाग्रनयो इत्यस्य वो भवति वग्नः डग्नः पुषिभ्यां जः पुषभ्याहारेर्भ्युयाश्चगमनेरनयो
इत्यस्य जो भवति पुजः रूपे पाभो रूपे इत्यस्य हाभो भवति रूपाः इरेभः महोलः मूर
हालालेनस्याधातो इत्यस्य लो भमलः धादूरपपतोरः धादुरपपतल इत्यस्य भो भवति

१२

महइ भइ शकादीनां द्वित्वं भवति सक्कइ लग्गइ स्फुटिचलोर्वा स्फुटविकसने चलकंप
नो अनयोरन्त्यस्य वा द्वित्वं भवति फुट्टइ फुडइ चल्लइ चलइ प्रादेर्मीलः प्रादेरुत्तरस्य मीलो।
द्वित्वं वा भवति पमीलइ पमिलइ भुजादीनां क्यात्वं तस्य च लोपः भुजादीनां क्यान्तेनान्तस्य च यं।
त्यस्य लोपो भवति वा भोत्तूण भोक्कं भुत्तव्वं विद विच्चूण वेत्तं वेत्तव्वं रुद रोत्तूण रोत्तं रोत्तव्वं।
व्वं स्फुरतिलपवाणोमेहमः स्फुरवणे हसनाद जिनये लुनके धुनके पयामतेन प्रम
योवक्तव्यः दीर्घस्य ह्रस्वो भवति हणइ हणइ जिणइ लुणइ धुणइ भावकर्मणोश्च पक्षे
भावकर्मणो र्वेत्येवाशाहः प्रयोक्तव्या चासंव सम्बेइ मणिज्जइ जिवइ धुवइ अणिज्जइ
गमादीनां द्वित्वं वा गमादीनां धातूनां वा द्वित्वं भवति गम्मइ गमिज्जइ रम्मइ रमिज्जइ हस्स
इ हसिज्जइ लिहेर्लिप्पः लिहधातोस्तेनेस भावकर्मणो लिप्पो भवति लिप्पइ ह्रकृहीरकी
रौ ह्रकृ अनयोर्भावकर्मणो हीरकेरौ भवतः हीरइ कीरइ ग्रहेर्घेप्पो वा ग्रहउपरा
नस्य घेप्पो वा भवति भावकर्मणोः गाहिज्जइ गोगिहिज्जइ झेनादिमादयाः दिः सइरा
द्रयः क्रमप्रयेन महिन मास्पते इदाज दिः संसह हडं रत्तिरेत्ते विदेथिमरः विदेदे।

मा-
वृ
१८
18

तै अस्य विमृशो भवति विमृश विमृशेण इवाला कपेन्नवः कपकोपेसञ्जुशो भवति क्रु
ष्ट वर्षेवम्यः वर्षअथयतेस्य वम्योभवति वम्यः अमेवर्षतः अस्तनहेसवतोभवति
वस्क इ मृजेलैभमृपो मृजेषु अस्य लभमृपो भवतः लभइ मृपइ वस्तु त्विप्यो मजे :
हृमतृन्तो शृडो अस्य धातोवड त्विप्यो भवतः वड्इ त्विपइ हृशो: फलअणि अक्कु अव
कवाहस्थिरेषु अस्य फलअणि कु अवकवाभवति फलअइणि अक्कुइ अवकवइ स्थाके
आरव अतीरः शाकाशाकवस्यानरव अतीरइयेते आदेशाभवंति नरइच अइतीर स्था।
वाणां लमानवव्यानामदंततोभवति अकारांतोतिभवतीत्यर्थः भमइ लमइ अंवइ
अपमापरिछेदः निपातः अधिकारोयवसमाणानिपातसंज्ञावेदितव्याः संस्कृताव
साधेणनिपातकार्यंकर्तव्यं हृदनापृछालिधारनेषु हृमयेशहोदानपृछानिवार
णेष्वर्थेषु निपातसंज्ञोभवति हृगेणग अप्याणीजीअ एछायोहृंसावस्यवैसर्वमावनिर्ध
धारेणोहृंहृवम्शोणाहिको विस्वेच अतिशारणे विसंच अइस्यतोनिर्धारणेनिपातसंज्ञो
भवतः पवविश्र पवंचे अडोस्तवनापझानापरिकलेषुपइतायसृवनापझानापवि

१८

कल्पेषु र्थेषु निपातसंज्ञो भवति ङोचरपिसिगा थाम्हृहम्म: हकिरकिलाः पंतेशाहू
अनिश्चतारव्याने निपातो भवति पेषइ येते नेहि हदे अन्नकिरते ण मचम्मि डे अहं किल
स्मिन्नव हूंकवतिश्चयवितर्कसंभावनेषु हूंकवइत्येतौ निश्चयवितर्कसंभावनासु निपा
तौ भवतः हूंवक्कवाणसोरुडो कद्ववाराणवतः केवलेनवरशाहूः केवलार्थे निपातो भ
वति वरं अंग्रे आनंतार्थेणावरि अनंतरार्थे निपातितौ वरिगअर्थे तपविस्मयसूचनाम
किणो प्रश्ने किणो शाहूः प्रश्नार्थे निपातो भवति किणो किवम किणो हसमसि अवोइ :
दुःखसूचनासंभावनेषु अचोशाहोऽः दुःखसूचनासंभावनेषु निपातसंज्ञो भवति ङःखे अवो
कज्जरसे अलाहि किल अणेमाणो अलहि किलबन्धने रजिपएहि सूचनायां अवोअ
रंपिअ संभावनायां अवोणामिवाने अलाहि णिवारणे अलाहि शाहो निर्धारणे निपा
तो भवति अलाहिकं अवणेमाणि अलाहि किलबंधने अइव्वले संभासणे अइव्वले संभा
षिणे निपातसंज्ञो भवतः अइम्मूले वक्कसेर हवे किंकअलहर अवले णाविवपारेपनविश
हो वैपरीत्यर्थे निपातो भवति णोविन हूपहसि सकम्सधा हूशाहू: कुत्सार्थे निपातो भ

प्रा· सू· १९ 19

वति ससिविणिओ रे अरे हरे संभावनारितिकलहेषेषु यथुर्थेचेने यावत्संस्थातिपातेनेमसे।
भाषणो रेक हिरे रमकलहे अरेणाहं विवदामि अरे हपवलेमि हरे स्मिवामि वधिवइवार्थेति
पातभवंति गअणम्मि वगअणं धिअवमणो शोषासंस्कृतात् ङकारस्याशेषाप्रत्ययसमासत
द्धितलिंगवर्णादिविधिः संस्कृताद्वगंतव्या इह ग्रंथविस्तारभयान्नदर्शितः नवमः परि
च्छेदः यथा वीसा पलस्पलसणाभ्यां स्फटी क्रियते प्रकृतिः शौरसेनी अस्याः प्रकृतिः प्र
कृतिः शौरसेनी स्थिता शौरसेनानामपभ्रंशी लक्षणं प्रवर्त्तयितव्यं वर्गाणां तृतीयचतुर्थयो
रयुक्तयोरनाद्योर्वर्णयोस्तृतीयचतुर्थौ वर्णयोरयुक्तयोरनादौ वर्त्तमानयोः स्थाने
अघोषघमहिमौ यो भवतः गकारेण मकेमकरो वरिसेसफलो अन्नो किं संगामो वुडो अनारो
किंगमनं इवस्य पिवः यव शब्दस्थाने पिवादेशो भवति कमलपिवमहं णोनः नकारस्य
स्थाने मकारादेशो भवति मटनं हसरिअ हस्य स्थाने रिअ आदेशो भवति भारिआ लसस।
नः लस्य मनोभः मनाने नस्य नस्य स्थाने ज्ञ आदेशो भवति विज्ञते मगतज्ञः क्रमायाम
स्य कमा शब्दे मस्य स्थाने जआदेशो भवति कजनो जस्स शौरसेनीनामायितज्ञ स्मस्यादेशो

१९

भवति कस्य राज्ञोराद्दिदारात्निपुत्रा राजन् शाद्यस्य टाराम् ङिपुरतः राधि आदेशो भवति
वा तस्य न् आदेशः राचिनारोज्ञ राचिनः रेज्ञराचिनि रेज्ञि पत्तेषु किं रावारा चाने ङ्काऽनम्
ङ्का प्रत्ययस्य टेनामादेशो भवति टाङने चेङने हृदयस्या हिनपकेनिपात्यते हिनपके हरि
सिमान्तलिनि टयामः परिछेदः मारायौ प्रकृतिः शूरारमेनी घसोङ्गः घकारमकारयोः स्था।
नेशो भवति मासो विलासो: नोपः नकारस्य पकारो भवति घापदे चवर्गस्य स्पतारयोः आर
णे चवर्गापयास्य स्थानेपोस्मारणेभवति पचलिड्डो राहिरक्षुनोविनये लिन्क्लो हृदयस्य
हृक्ः हृदयस्यानेहड्ड्कोभवति हड्ड्कैः शलले मपादन्तयोर्थः धंकारनकारयोः स्था
ने पोभवति कथ्येड्यणो ह्रस्यस्कः ह्रस्यस्थाने स्क आदेशो भवति लस्कस श्रलदः सौ
हृकेहृगे श्रस्मादः स्थानेसोपरतः हृकेहृगे पत्नावादेशाल्लः हृके बाणमि हृगे बाणमि
श्रतपदेनालतक्त सोऽस्येव अकारोनान्त शाद्यासोपरतः इकारैकारो भवतः पदेसोप
स्वस्तेसपदि पशेरा श्रवेपोपुलिसा पशुपुलिसा ङ्काङस जप्रत्ययोन्तात् शाद्यासोपर
तः इकारस्य भवति हासि सेहासिदा इसोहोवादीर्घत्वं च हृः सः सप्तैकवचनस्य स्थाने हृ

प्रा॰ कारो भवति नत्वं तिपाणवदीर्घत्वं पुलिमाह वाणे पुलिणा तथने श्रवीर्घः संवड़ो ग्रदंतानप्र
सू॰ ह्राहकारदीर्घो भवति संवधो पुलिम्रा ग्रागच्छ संवड़ो किंवंभणाः भे पणे दिंगुस्यविहः दि
२० हृइत्यस्यावष्टइतिभवति पुलिशोविषृटि कृन तंगमो ऊस्यड़ इकृतन तड़ग्र गमलस
20 गयपषां ऊपस्यपयस्य स्थाने भकारो भवति गड़े ऊदानि ऊपस्यपयस्य स्थाने टग्रणोरादेशो भव
ति महिदाणि गड़े सृगालस्य णिग्राघो सिग्रालेकाः सृगालस्य स्थाने एते ग्रादेशा भवति
सिग्रलाशि ग्रालेषिपुलके ग्राम्रक्कदि पकारदपाः परिकेदः सोरमेतो ग्रकृतिः संस्कृतम
ग्रवदाव युजनस्य ययोर्दृषोग्राहृते थेः ग्रग्राक्कोचित इग्रयसमेषु व्याप्नणेपविनयतकस्य
कालोम्यपवो पवमर्वतइति गिलवोणः क्काइषु ह्रुगमेड्डुम्र लिजंः समेवा स्कावेमरदी
र्घम भोभवालिदि नलिदि नदालतेसोदयस्यालि लिञ्जः करः स्य ञ्चिर्घसरवेसरहणाः
पेकम्ः ग्रसेरकमि पाघेः भवस्यणति मिपासेवामरदीर्घत्वेव सिपइर्थो पवस्यग्रव
इवस्यैव ग्रयस्यदेन्तमादावग्रचसर्वनाम्नाद्रे मिलोपोंताभावकर्तृकर्मसु परस्मैपदम्
ग्रनेत्यमेवामिलोपदिव ग्राम्रर्थस्याम्रतिग्र प्राकृते तेंड्दशानेषु प्रोक्तं मराराष्ट्रीवत् ॥

द्वादशः परिच्छेदः समाप्तोयं भामहविरचिता प्राकृतःप्राकाशवृत्तिः ॥ ओं प्राकृतं ज्ञायते
भूतभाषा सर्वदेशीया यथा शूद्राश्चैव हि संकीर्णा किंचिद्देशसमन्विता स्वपातिनासमासानां
तद्देशानां तथैव च समावेशात्तकर्तव्या प्राकृतेयद्धवेवाहि २ वर्णाश्चमयपवाद्भेदामद्धिक
दाहृतः शूद्राणां भूतभाषायां भाषासंकरवर्जिता ३ हकारा प्रायशः वाद्यविभक्तनतियोज्ञेय
नु डकारस्थततः प्राज्ञाक्रियापयः प्राकृतितिथव ४ नकारस्य नकारस्य नकारेणास्याभवेत्
हकारेण हकारस्य डकारेणास्य बोध्यतः ५ संकीर्णा भूतभाषायामपभ्रंशेन संयुता भूतभा
षैव भवेद्रा किंचिद्देशसमन्विताः कृष्णमस्याहि कर्तव्यः प्रहेवापि हके हगे ६ र यो स्याप्यपि स यो
गो विधातव्यः क्वचित् क्वचित् ७ बहु स्वकनवभंमते ·· एवकारएव हि संकीर्णा भूतभाषायां
कथिता प्राह्ववेदिभि ८ यतियधाची भूतभाषायवैश्रा ज्ञा श्रुडा तूपहृया न्विता एभ्यामभा।
म्पा संयुक्ता वर्णानां व्यत्ययेन च मागधीसामपिषा तू पहृयसमन्विता न्यटकारैव नस्हीनां
पाञ्चाणभावेणन यथा भूतभाषासमावशादिदंमेवातिरिच्यते शुद्धमेव भवेद्रूप ·· सत्यथा
भवेत् भकारोपि पकारस्याहकारोनात्रभिद्यते भकारोपि हकारस्य हकारोनात्रभिद्यते पा

प्रा॰ येणस्यामकारोपि न सर्वत्र भवत्यसौ इकारोपि ककारस्य संयोगाकारोपि भवते जकारोपि
र॰ चकारस्यादेवं मामेगौ धिकमत: एवं यथोक्तविशेषं सर्वशास्त्रमोक्तिका एवमादिमन्येय
२१ सर्वशास्त्रविशारद: जलमम्यमुनवित्त: प्रयोगात्कविकल्पितात् इति मागधी सद्यागि स्र
21 स्रल्लनसंस्यत्र कृ. ननानपृथक्कविन् नयाषेन हिवचनेचत्वर्थीद्द पतेक्कचित् ॥ ७
इति प्राकृतरहस्य ॐ ॐ ॐ ॐ